
БОРОТЬБА ПРОТИ КАТУВАНЬ: ДОКУМЕНТИ

ВИКЛАД ФАКТІВ № 4

(REV. 1)

**ХАРКІВ
ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА
2019**

Третє видання, стереотипне

Ця публікація здійснена
за фінансової підтримки Європейського Союзу.
За зміст публікації відповідає лише
Харківська правозахисна група, і його ні за яких обставин
не можна вважати таким, що відбиває позицію Європейського Союзу

This document has been produced
with the financial assistance of the European Union.
The contents of this document are the sole responsibility of
Kharkiv Human Rights Protection Group and can under no circumstances
be regarded as reflecting the position of the European Union

Боротьба проти катувань: документи. Виклад фактів № 4 (Rev. 1) /
ГО «Харківська правозахисна група». — Харків. 2019. — 56 с.

Серія «Виклад фактів у галузі прав людини» видається Центром прав людини при Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Вона освітлює питання прав людини, які вивчаються або викликають особливий інтерес.

Публікації цієї серії розповсюджуються безкоштовно в усьому світі. Вони можуть перекладатися на інші мови, окрім офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, за умови, що їх зміст не змінюється, що організація, яка передруковує їх, інформує про це Центр людини в Женеві і що цей Центр зазначається як джерело інформації.

Ніхто не повинен піддаватися катуванням чи жорстоким, нелюдям або принижуючим його гідність поведженню і покаранню.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
(1948 рік, стаття 5)

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА
(1976 рік, стаття 7)

Визначення «катування» означають будь-яку дію, якою якій-небудь особі умисне заподіюється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дію, яку вчинила вона або третя особа чи в здійсненні якої вона підозрюється, а також залякати або примусити її чи третю особу, або з будь-якої причини, заснованої на дискримінації будь-якого характеру, коли такий біль або страждання заподіюються державним посадовцем чи іншою особою, яка виступає в офіційній якості, або за їх підбурюванням, чи з їх відома або мовчазної згоди. У це визначення не включаються біль або страждання, які виникають лише в результаті законних санкцій, невід'ємні від цих санкцій чи викликаються ними випадково.

КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДЯНИХ
АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ ВИДІВ ПОВЕДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ
(1984 рік, стаття 1, пункт 1))

ВСТУП

Катування застосовуються з метою пригнічення людської особистості й зневаги властивого людині почуття власної гідності. Організація Об'єднаних Націй завжди засуджувала катування як одну з найбільш нелюдських дій, вживаних одними людьми стосовно інших.

Катування є злочином відповідно до принципів міжнародного права. У всіх відповідних документах катування строго забороняються і не можуть бути виправдані ні за яких обставин. Ця заборона є одним з елементів звичайного міжнародного права і як такий має обов'язковий характер для всіх членів міжнародного співтовариства, незалежно від того, чи ратифікувала ця держава міжнародні договори, що прямо забороняють застосування катувань. Систематична або повсюдна практика застосування катувань є злочином проти людяності.

У 1948 році міжнародне співтовариство засудило катування й інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поведінки і покарання в Загальній декларації прав людини, прийнятою Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй. У 1975 році завдяки активній діяльності неурядових організацій (НУО) Генеральна Асамблея прийняла Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання.

Упродовж 80-х і 90-х років був досягнутий прогрес як у плані вироблення правових норм і документів, так і у вжитті конкретних заходів щодо заборони катувань. У 1981 році Генеральна Асамблея заснувала Добровільний фонд Організації Об'єднаних Націй для жертв катувань з метою фінансування організацій, що займаються наданням допомоги жертвам катувань та їхнім сім'ям. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання була прийнята Генеральною Асамблеєю в 1984 році й набула чинності в 1987 році. Контроль за її виконанням державами-учасницями здійснює орган у складі незалежних експертів — Комітет проти катувань. Перший Спеціальний доповідач з питання про катування, незалежний експерт, якому було доручено подати інформацію про стан справ із застосуванням катувань у всьому світі, був призначений Комісією з прав людини в 1985 році. У той же період Генеральна Асамблея приймала резолюції, в яких підкреслювалася роль працівників охорони здоров'я у справі захисту ув'язнених і затримуваних осіб від катувань і виробила основні принципи поведінки з ув'язненими або за-

триманими особами. У грудні 1997 року Генеральна Асамблея проголосила 26 червня Міжнародним днем Організації Об'єднаних Націй на підтримку жертв катувань.

Організація Об'єднаних Націй неодноразово визнавала важливу роль, яку відіграють НУО в боротьбі проти катувань. Вони сприяли формуванню громадської думки на підтримку прийняття документів Організації Об'єднаних Націй та встановлення контрольних механізмів, а також зробили цінний внесок у справу своєї практичної реалізації. Відповідні експерти, включаючи Спеціального доповідача з питання про катування і Спеціального доповідача з питання про насильство стосовно жінок, а також договірні контрольні органи, такі як Комітет проти катувань, широко користуються інформацією, яку доводять до їх відома НУО та окремі особи.

I. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

МІНІМАЛЬНІ СТАНДАРТНІ ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З УВ'ЯЗНЕНИМИ (1955 РІК)

Мінімальні стандартні правила поведження з ув'язненими були прийняті в 1955 році першим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та поведження з правопорушниками і схвалені резолюціями Економічної та Соціальної Ради 663 З (XXIV) від 31 липня 1957 року і 2076 (LXII) від 13 травня 1977 року.

Мета Мінімальних стандартних правил полягає в тому, щоб «викласти те, що зазвичай вважається правильним з принципової та практичної точки зору у сфері поведження з ув'язненими та управління установами». Вони застосовні до всіх категорій ув'язнених, включаючи засуджених, таких, що піддаються адміністративному затриманню, та осіб, які затримуються без пред'явлення звинувачення. Загалом вони є «мінімальними умовами, які Організація Об'єднаних Націй вважає прийнятними».

Правила передбачають мінімальні вимоги стосовно реєстрації; поділ ув'язнених за категоріями; приміщень; санітарних установок; забезпечення їжею, питною водою, предметами особистої гігієни, одягом і спальними речами; відправлення релігійних обрядів; освіти; фізичних вправ і спорту; медичного обслуговування; і лікування психічно ненормальних ув'язнених. Вони регулюють системи підтримки дисципліни та подання скарг, використання засобів утихомирення й порядок перевезення ув'язнених. Зокрема, жорстокі, нелюдські або принижуючі людську гідність види покарання, включаючи тілесні покарання, повністю заборонені як покарання за дис-

циплінарні проступки. У правилах міститься також розділ, що регламентує питання кваліфікації і норм поведінки персоналу установ.

У резолюції 2858 (XXVI) від 20 грудня 1971 року Генеральна Асамблея рекомендувала державам-членам ефективно дотримуватися Мінімальних стандартних правил в пенітенціарних і виправних установах. Вона запропонувала їм розглянути питання про включення Правил у своє національне законодавство.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ЗАХИСТ УСІХ ОСІБ ВІД КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДЯНИХ АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ (1975 РІК)

Ця декларація була прийнята резолюцією 3452 (XXX) Генеральною Асамблеєю від 9 грудня 1975 року. У статті 1 катування визначається як: будь-яка дія, за допомогою якої людині навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне або розумове, з боку офіційної особи або за її підбурюванням з метою отримання від неї або від третьої особи інформації чи визнань, покарання її за дії, які вона вчинила або в здійсненні яких підозрюється, чи в залякуванні її або інших осіб. У це тлумачення не включаються біль або страждання, що виникають тільки через законне позбавлення волі, зважаючи на стан, властивий цьому або внаслідок цього, у тій мірі, наскільки це сумісно з Мінімальними стандартними правилами поведіння з ув'язненими.

2. Катування є посиленням і умисним видом жорстокого, нелюдяного або принижуючого гідність поведіння і покарання.

У статті 3 Декларації вказано, що виняткові обставини, такі як стан війни або загроза війни, внутрішня політична нестабільність або будь-який інший надзвичайний стан, не можуть бути виправданням для катувань та інших жорстоких, нелюдяних або принижуючих гідність видів поведіння і покарання.

КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВЦІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ПРАВОПОРЯДКУ (1979 РІК)

Кодекс поведінки посадовців для підтримки правопорядку був прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї від 17 грудня 1979 року. У ній містяться керівні принципи щодо застосування сили, у тому числі вогнепальної зброї, і надання медичної допомоги затримуваним особам. Термін «посадовці для підтримки правопорядку» має широке тлумачення і включає всіх осіб, пов'язаних із застосуванням права, які мають поліцейські повноваження, особливо повноваження на затримання правопорушників.

Визначення катування, що міститься в статті 5, впливає з Декларації про захист від катувань: жоден посадовець для підтримки правопорядку не може здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-якої дії, що є катуванням або іншим жорстоким, нелюдям чи принижуючим гідність видом поведінки і покарання, і жоден посадовець для підтримки правопорядку не може посилатися на розпорядження вищестоящих осіб або на такі виняткові обставини, як стан війни чи загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність або будь-який інший надзвичайний стан, для виправдання катувань чи іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність виду поведінки і покарання.

Відповідно до коментаря до статті 5 вираз «жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поведінки і покарання» слід тлумачити так, щоб надавався для можливості найбільш широкий захист від зловживань як фізичного, так і психологічного характеру».

Кодекс дозволяє посадовцям для підтримки правопорядку застосовувати силу «тільки в разі крайньої необхідності або в тій мірі, в якій це потрібно для виконання їхнього обов'язків» (стаття 3). Таким чином, застосування сили допустиме лише з метою попередження злочину або при проведенні правомірною затримання правопорушників і має бути співвимірне законній меті, яку треба досягти. Вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний правопорушник чинить озброєний опір або ставить під загрозу життя інших і коли інші заходи, що мають менш винятковий характер, недостатні для його затримання. Посадові особи з підтримання правопорядку забезпечують повну охорону здоров'я затриманих ними осіб і, зокрема, вживають негайних заходів для забезпечення щодо надання медичної допомоги в разі потреби (стаття 6).

У 1989 році Економічна та Соціальна Рада ухвалила Керівні принципи для ефективного здійснення Кодексу поведінки посадовців для підтримки правопорядку (резолюція 1989/61), в яких вона наполегливо закликала держави, серед іншого, відображати принципи, що містяться в Кодексі, в національному законодавстві та застосовувати їх на практиці, а також створювати ефективні механізми для забезпечення внутрішньої дисципліни й зовнішнього контролю, а також нагляду за посадовцями для підтримки правопорядку.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОСАДОВЦЯМИ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ПРАВОПОРЯДКУ (1990 РІК)

Основні принципи були прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності й поведінки з правопо-

рушниками в Гавані, Куба, вересень 1990 року. Вони торкаються питань законного застосування сили і вогнепальної зброї, підтримки порядку в разі незаконних зборів і контролю за особами, які знаходяться під вартою або в ув'язненні, а також процедур подання й розбору рапортів у випадках застосування сили чи вогнепальної зброї під час виконання обов'язків.

У відповідності до принципу 7 довільне або зловмисне застосування сили чи вогнепальної зброї посадовцями для підтримки правопорядку має каратися відповідно до внутрішнього законодавства як кримінальний злочин. Згідно з принципом 8 надзвичайні обставини, такі як внутрішня політична нестабільність або будь-які інші надзвичайні громадські явища, не можуть бути виправданням для будь-якого відходу від вказаних Принципів.

Застосування сили і вогнепальної зброї допускається тільки в тих випадках, коли інші засоби є неефективними або не дають яких-небудь надій на досягнення наміченого результату (принцип 4). Посадові особи для підтримки правопорядку діють згідно з серйозністю правопорушення та тієї законної мети, яка має бути досягнута. Необхідно зводити до мінімуму можливість спричинення шкоди та вчинення поранень, забезпечувати надання медичної допомоги пораненим або постраждалим особам і повідомляти родичів чи близьких друзів поранених або постраждалих осіб за як можна коротший термін (принцип 5).

**ПРИНЦИПИ МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ,
ЩО СТОСУЮТЬСЯ РОЛІ ПРАЦІВНИКІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я,
ОСОБЛИВО ЛІКАРІВ, У ЗАХИСТІ УВ'ЯЗНЕНИХ
АБО ЗАТРИМАНИХ ОСІБ ВІД КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ,
НЕЛЮДЯНИХ АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ
ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ (1982 РІК)**

Принципи медичної етики були прийняті резолюцією 37/194 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 1982 року. У преамбулі Генеральна Асамблея висловлює тривогу у зв'язку з тим, що «нерідко представники медичної професії та інші працівники охорони здоров'я займаються діяльністю, яку важко пов'язати з медичною етикою». До держав, асоціацій професійних працівників та інших організацій звернений заклик вживати заходів проти будь-яких спроб піддати працівників охорони здоров'я або членів їхніх сімей загрозам чи репресіям внаслідок відмови таких працівників залишатися байдужими до застосування катувань чи інших жорстоких, нелюдяних або принижуючих гідність видів поведінки. З іншого боку, працівники охорони здоров'я, особливо лікарі, повинні притягуватися до відповідальності за порушення медичної етики.

Відповідно до принципу 1 працівники охорони здоров'я зобов'язані охороняти фізичне і психічне здоров'я ув'язнених і затриманих осіб та забезпечувати лікування захворювань такої ж якості й рівня, яке забезпечується особам, що не є ув'язненими або затриманими. Активні чи пасивні дії, які є участю або співучастю у будь-яких катуваннях чи інших видах жорстокого поводження, є грубим порушенням медичної етики (принцип 2).

Працівники охорони здоров'я також здійснюють порушення медичної етики, якщо вони сприяють проведенню допиту ув'язнених чи затриманих осіб таким чином, що це може негативно вплинути на їхнє фізичне або психічне здоров'я; засвідчують, що стан здоров'я ув'язнених чи затриманих осіб дозволяє піддавати їх будь-якій формі поводження або покарання, яке може спричинити негативну дію на їхнє фізичне або психічне здоров'я (принцип 4); чи беруть участь у процедурі гамівного характеру стосовно ув'язненої чи затриманої особи, якщо тільки це не викликано необхідністю охорони здоров'я або безпеки цієї особи, інших ув'язнених чи персоналу охорони і не створює загрози її фізичному або психічному здоров'ю (принцип 5).

КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДЯНИХ АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ (1984 РІК)

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання була прийнята Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1984 року і набула чинності 26 червня 1987 року.

Вона передбачає, що держави-учасниці, серед іншого, відповідно до їхнього внутрішнього законодавства розглядають катування як злочин і встановлюють за такий злочин відповідне покарання; проводять швидке й неупереджене розслідування будь-яких випадків передбачуваного застосування катувань; забезпечують, щоб будь-яка заява, яку було зроблено під катуваннями, не використовувалася як доказ у ході судового розгляду (за винятком випадків, коли вона використовується проти особи, яка звинувачується в здійсненні катувань, як доказ того, що ця заява була зроблена); і забезпечують підкріплюване правовою санкцією право на справедливую та адекватну компенсацію для жертв катувань або їх утриманців.

Ніякі виняткові обставини, чи то стан війни або загроза війни, чи то внутрішня політична нестабільність або будь-який інший надзвичайний стан, не можуть бути виправданням катувань. Те ж саме поширюється на ситуацію, коли винна в застосуванні катувань особа посилається на наказ вищестоящого начальника або державної влади.

Держави-учасниці не повинні повертати будь-яку особу іншій державі, якщо їй може загрозувати там застосування катувань (принцип non-refoulement). У той же час вони повинні забезпечити, щоб особа, яка підозрюється в застосуванні катувань і знаходиться на будь-якій території під їх юрисдикцією, піддавалася судовому переслідуванню чи видавалася іншій державі для судового провадження.

ЗВЕДЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАХИСТУ ВСІХ ОСІБ, ЩО ПІДДАЮТЬСЯ ЗАТРИМАННЮ АБО УВ'ЯЗНЕННЮ В ЯКІЙ БИ ТО НЕ БУЛО ФОРМІ (1988 РІК)

Зведення принципів, прийняте резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1988 року, визначає права осіб, що піддаються затриманню або ув'язненню, зокрема на юридичну допомогу, медичне обслуговування і доступ до протоколів, у яких зафіксований факт їхнього затримання, арешту, допиту чи проведення медичного обстеження. Державам слід забороняти будь-які дії, що суперечать Принципам, накладати за такі дії відповідні санкції і проводити неупереджене розслідування за скаргами (принцип 7).

Принцип 6 свідчить: «Жодна затримана або яка перебуває в ув'язненні особа не повинна піддаватися катуванням чи жорстоким, нелюдям або принижуючим гідність видам поведження або покарання». Згідно з виноскою термін «жорстокі, нелюдям або принижуючі гідність види поведження чи покарання» повинен тлумачитися так, щоб забезпечити, по можливості, найбільш широкий захист проти зловживань фізичного або психологічного характеру, включаючи тримання затриманої або яка перебуває в ув'язненні особи в умовах, які позбавляють її, тимчасово або постійно, будь-якого з її природних почуттів, таких як зір, слух, просторова або тимчасова орієнтація».

Відповідно до принципу 21 жодна затримана особа не повинна піддаватися під час допиту насильству, загрозам або таким методам дізнання, які порушують її здатність приймати рішення чи виносити судження. Жодна затримана або яка перебуває в ув'язненні особа не повинна навіть з її згоди піддаватися яким-небудь медичним чи науковим досліддам, що можуть зашкодити її здоров'ю (принцип 22).

Недотримання вказаних принципів при отриманні доказів береться до уваги при визначенні допустимості таких доказів проти затриманої або яка перебуває в ув'язненні особи (принцип 27).

Затримана особа або його адвокат мають право направити скарги в органи, відповідальні за управління місцем затримання чи ув'язнення, а в разі потреби — відповідним органам, уповноваженим розглядати скарги або надавати засоби захисту, особливо в разі катувань або інших видів

жорстокого поводження. Такі скарги мають розглядатися без зволікання, і відповідь на них дається без невиправданої затримки. Подавець скарги не може піддаватися переслідуванню за факт її подання (принцип 33).

Невдовзі після арешту й після кожного переведення з одного місця затримання або ув'язнення в інше члени сім'ї або інші відповідні особи за вибором затриманої або яка перебуває в ув'язненні особи мають бути повідомлені про місце її затримання або ув'язнення (принцип 16). Затриманій або яка перебуває в ув'язненні особі має бути надана можливість пройти належне медичне обстеження в можливо найкоротші строки після її прибуття в місце затримання або ув'язнення. Згодом їй надається медичне обслуговування та лікування всякий раз, коли в цьому виникає необхідність. У будь-якому разі обслуговування та лікування надаються безкоштовно (принцип 24).

Принцип 29 передбачає, що місця затримання мають регулярно відвідуватися кваліфікованими й такими, що мають достатній досвід, особами, що є призначеними й відповідальними перед компетентною владою, відмінною від влади, у безпосередньому віданні яких знаходяться місця затримання або ув'язнення. Затримана або яка перебуває в ув'язненні особа має право «вільно і в умовах повної конфіденційності» спілкуватися з такими особами.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОВОДЖЕННЯ З УВ'ЯЗНЕНИМИ (1990 РІК)

Основні принципи поводження з ув'язненими були прийняті резолюцією 45/111 Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1990 року. По суті ці принципи вимагають шанобливого ставлення до ув'язнених, зважаючи на властиву їм гідність і їх значущість як людей. Стосовно них не допускається дискримінація і забезпечується повага їхніх релігійних переконань та культурних традицій. Їм має бути забезпечений доступ до культурної та освітньої діяльності, спрямованої на всебічний розвиток людської особистості, і надана можливість займатися корисною винагороджуваною працею, що полегшить їх реінтеграцію в суспільство, а також користуватися всіма видами медичного обслуговування без дискримінації. Заохочуються зусилля щодо скасування одиночного тримання.

РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ (1998 РІК)

Римський статут, який засновує міжнародний суд для притягнення до відповідальності осіб, винних у здійсненні геноциду, злочинів проти людяності та військових злочинів, був прийнятий Дипломатичною конференцією

повноважних представників під егідою Організації Об'єднаних Націй 17 липня 1998 року¹.

Згідно із статтею 7 злочин проти людяності означає систематичне або широкомасштабне застосування катувань та «інших нелюдських діянь аналогічного характеру, сильних страждань, що полягають в умисному спричиненні, або серйозних тілесних ушкоджень чи серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю». Катування визначаються як «умисне спричинення сильного болю або страждань, чи то фізичних, чи то психічних, особі, яка знаходиться під вартою або під контролем обвинуваченого; але катуваннями не вважається біль або страждання, які виникають лише в результаті законних санкцій, невід'ємні від цих санкцій або викликаються ними випадково».

ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ І ДОКУМЕНТУВАННЯ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ПРИНИЖУЮЧИХ ГІДНІСТЬ ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ (1999 РІК)

Ці Принципи були підготовлені групою експертів, які представляють 40 організацій або установ. У резолюції 55/89, в додатку до якої містяться Принципи, Генеральна Асамблея настійно рекомендувала урядам «розглядати Принципи в якості корисного інструменту в боротьбі проти катувань» (пункт 3).

У Стамбульському протоколі детально викладені заходи, яких мають вживати держави, органи розслідування та медичні експерти для забезпечення оперативного й неупередженого розслідування та документування скарг і повідомлень про катування. Розслідування має проводитися компетентними й неупередженими експертами, які повинні бути незалежними від передбачуваних винних і установ, де вони працюють (принцип 2). Вони повинні мати доступ до всієї необхідної інформації, бюджетних і технічних засобів. Вони повинні мати в розпорядженні повноваження видавати повістки для виклику осіб, імовірно причетних до таких діянь, і свідків та вимагати представлення доказів (принцип 3 а)). Результати розслідування розголошуються (принцип 5 b)). Передбачувані жертви катувань та їхні законні представники повинні мати доступ до будь-яких слухань і будь-якої інформації, що стосується розслідування (принцип 4).

Принцип 3 b) свідчить: «передбачувані жертви катувань або жорстокого поведіння, свідки, особи, які проводять розслідування, і їх сім'ї охороняються від насильства, загроз застосування насильства або будь-яких інших

¹ Документ Організації Об'єднаних Націй A/CONF. 183/9.

форм залякування, які можуть бути результатом розслідування. Особи, які можуть бути пов'язані з катуваннями або жорстоким поводженням, усуваються від будь-якої посади, що забезпечує контроль або владу, пряму або непряму, стосовно позивачів, свідків і їхніх сімей, а також осіб, які проводять розслідування».

II. ОРГАНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ ДОГОВОРІВ

КОМІТЕТ ПРОТИ КАТУВАНЬ

Відповідно до статті 17 Конвенції проти катувань держави-учасниці обирають 10 експертів, які «мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини», в якості членів Комітету проти катувань. Комітет проводить дві чергові сесії у квітні/травні кожного року в Женеві.

Мандат Комітету передбачає чотири основні напрями діяльності: розгляд періодичних доповідей держав-учасниць (стаття 19); проведення конфіденційних розслідувань у разі наявності обґрунтованих даних про систематичне застосування катувань на території якої-небудь держави-учасниці (стаття 20); розгляд повідомлень осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушення Конвенції (стаття 22); і розгляд скарг однієї держави-учасниці на іншу (стаття 21)². Скарги окремих осіб і держав-учасниць можуть розглядатися лише щодо держав-учасниць, які заявили про те, що вони визнають компетенцію Комітету отримувати і розглядати такі повідомлення. Комітет також представляє щорічну доповідь про свою діяльність державам-учасницям та Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

РОЗГЛЯД ДОПОВІДЕЙ ДЕРЖАВ-УЧАСНИЦЬ (СТАТТЯ 19)

Держави-учасниці зобов'язуються представити Комітету первинну доповідь про вжиті ними заходи для здійснення своїх зобов'язань згідно з Конвенцією впродовж одного року після набуття її чинності та представляти раз у чотири роки додаткові доповіді про будь-які нові вжиті заходи, а також інші доповіді, які може запросити Комітет. Представники держави-учасниці представляють доповідь, відповідають на питання і дають будь-яку додат-

² Відповідно до статті 21 держави-учасниці можуть представляти повідомлення про те, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за Конвенцією. До теперішнього часу подібні скарги не подавалися.

кову інформацію, яка може запитуватися. Розглянувши доповідь, Комітет приймає «висновки і рекомендації» за такими розділами: позитивні аспекти; чинники та труднощі, що перешкоджають застосуванню Конвенції; питання, що викликають стурбованість; і рекомендації. «Висновки і рекомендації» розголошуються.

При розгляді доповідей держав-учасниць Комітет бере до відома достовірну інформацію, що подається неурядовими організаціями, юристами та окремими особами. НУО можуть проводити неофіційну зустріч з членами Комітету до розгляду доповіді тієї або іншої держави-учасниці, з тим щоб повідомити про свою стурбованість у зв'язку із становищем у цій країні.

КОНФІДЕНЦІЙНІ РОЗСЛІДУВАННЯ (СТАТТЯ 20)

Комітет може організувати проведення конфіденційного розслідування відповідно до статті 20 Конвенції, коли він має в розпорядженні достовірну інформацію про систематичне застосування катувань на території якої-небудь держави-учасниці, якщо тільки ця держава не заявила на підставі статті 28 про те, що вона не визнає компетенцію Комітету в цьому питанні.

Комітет вважає, що про систематичну практику катувань можна говорити тоді, коли з'ясовується, що засвідчені випадки катувань не є одиничними і характерними для якого-небудь місця або часу, а характеризуються повторюваністю, значним поширенням і конкретною метою, принаймні на значній території відповідної країни. З іншого боку, катування можуть мати систематичний характер, не будучи при цьому наслідком прямих намірів якого-небудь уряду. Застосування катувань може бути обумовлене чинниками, які уряду складно контролювати, а наявність такої практики може свідчити про наявний розрив між політикою, визначуваною на рівні центрального уряду, і її втіленням у життя на рівні місцевої адміністрації. Систематичний характер такої практики може також пояснюватися упущеннями в законодавстві, що відривають можливість застосування катувань.³

Коли Комітет отримує інформацію, вказану в статті 20, він пропонує відповідній державі-учасниці співпрацювати в розгляді цієї інформації. Якщо, на думку Комітету, розслідування, що проводиться, має включати відвідування території держави-учасниці одним або декількома членами Комітету, запитується згода цієї держави.

У ході відвідувань члени Комітету, як правило, проводять зустрічі з відповідними представниками органів державної влади, судової системи та НУО, а також відвідують місця ув'язнення. Висновки Комітету, а також

³ Офіційні звіти Генеральної Асамблеї, сорок восьма сесія, доповнення № 44 (А/48/44/Add.1), пункт 39.

будь-які зауваження або пропозиції, які представляються доцільними, спрямовуються державі-учасниці разом із проханням щодо надання інформації про вжиті в результаті заходи.

Після проведення консультацій з державою-учасницею Комітет може ухвалити рішення про включення короткого звіту про результати цієї роботи у свою щорічну доповідь Генеральній Асамблеї.

ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СКАРГ ОКРЕМИХ ОСІБ (СТАТТЯ 22)

Відповідно до статті 22 окремих особи можуть подавати повідомлення, у яких стверджується, що вони є жертвами порушення одного або декількох положень Конвенції державою-учасницею, яка визнала компетенцію Комітету розглядати такі повідомлення (див. Додаток I, зразок повідомлення).

Прийнятність

Будь-яке повідомлення вважається прийнятним лише в тому разі, якщо воно відповідає таким критеріям:

- a) воно не є анонімним і виходить від особи, яка знаходиться під юрисдикцією держави-учасниці, яка визнала компетенцію Комітету відповідно до статті 22;
- b) ця особа стверджує, що вона є жертвою порушення цією державою-учасницею положень Конвенції;
- c) повідомлення подане жертвою, його або її родичами, особами, прямо уповноваженими на це жертвою, або, якщо жертва не в змозі надати повідомлення, іншими особами, які можуть обґрунтувати свої дії від імені жертви;
- d) це повідомлення не є зловживанням правом на представлення таких повідомлень відповідно до статті 22 та сумісне з її положеннями;
- e) це питання не розглядалося і не розглядається за якою-небудь іншою процедурою міжнародного розслідування або врегулювання;⁴
- f) ця особа вичерпала всі наявні внутрішні заходи правового захисту.⁵

⁴ Комітет ухвалив, що представлення повідомлення і його подальший розгляд такими регіональними механізмами з прав людини, як Європейська комісія з прав людини, Європейський суд з прав людини, Міжамериканська комісія з прав людини або Міжамериканський суд з прав людини робить таке повідомлення неприйнятним, оскільки йдеться про процедури міжнародного розслідування або врегулювання. Це не відноситься до механізмів Комісії з прав людини, не пов'язаних з якими-небудь конвенціями, наприклад з діяльністю Спеціального доповідача з питання про катування або Спеціального доповідача з питання про насильство стосовно жінок.

⁵ Комітет не проводить розгляд скарги по суті до тих пір, поки особа, яка подала повідомлення, не подасть скаргу в судові органи відповідної держави-учасниці, використовув-

Більшість справ, що розглядаються Комітетом відповідно до статті 22, пов'язана із загрозою застосування катувань у результаті виселення (стаття 3).⁶ У зв'язку з цим Комітет ухвалив ряд рішень, у яких дається тлумачення деяких критеріїв прийнятності.⁷

Наприклад, у зв'язку з питанням про вичерпання внутрішніх засобів правового захисту він зокрема ухвалив:

- автори повідомлень повинні оспорити законність адміністративних рішень і актів, що є частиною процесу ухвалення рішення у відповідній країні;
- автори повідомлення повинні використати можливість оспорювати рішення у вищій судовій інстанції, що займається розглядом справ про надання притулку;
- автори повідомлення повинні подати прохання про виключення зі встановлених правил з гуманітарних міркувань і з урахуванням виняткових обставин у відповідному відомстві держав-учасниць, де передбачена така міра правового захисту, і просити про перегляд судового рішення в разі відмови.

У деяких випадках Комітет приймав рішення про те, що він не має в розпорядженні юрисдикції стосовно перегляду умов визначення того, чи може цій особі бути дозволено залишитися в країні, якщо дана держава-учасниця виконує свої зобов'язання за статтею 3. Він визнавав неприйнятними скарги в контексті статті 3, коли первинне розпорядження про виселення вже не виконувалося або коли авторів вручалось свідоцтво, що дозволяє йому/їй тимчасово залишатися в країні і йому/їй «не загрозувала неминуча небезпека виселення».

ючі всі наявні в її розпорядженні засоби правового захисту. Це правило не діє лише в тих випадках, коли застосування таких заходів невинувато затягується або навряд чи надасть ефективну допомогу цій особі. Так, наприклад, Комітет визнавав неприйнятним повідомлення, автори яких робили загальні заяви про те, що національні засоби правового захисту є неефективними, не представивши раніше скаргу в національні органи, або коли було віддано розпорядження про проведення судового розслідування, або коли ведеться судове розслідування тверджень про застосування катувань і немає ніяких свідчень про перешкоди, що існують для чинення правосуддя.

⁶ Стаття 3: (1) Жодна держава-учасниця не повинно висипати, повертати (refouler) або видавати яку-небудь особу іншій державі, якщо існують серйозні підстави вважати, що їй може загрозувати там застосування катувань. (2) Для визначення наявності таких підстав компетентна влада бере до уваги всі обставини, що стосуються справи, включаючи, у відповідних випадках, існування в цій державі постійної практики грубих, кричущих і масових порушень прав людини.

⁷ Див. також прийняте Комітетом зауваження загального плану № 1 (1996) про здійснення статті 3 Конвенції в контексті статті 22 (документ Організації Об'єднаних Націй HRI/GEN/1/Rev.5).

ПОПЕРЕДНІ ЗАХОДИ ЗАХИСТУ

У ході розгляду питання про прийнятність повідомлення або розгляду повідомлення по суті (правило 108 (9) і правило 110 (3) правил процедури) Комітет може просити держава-учасниці вжити заходів, щоб уникнути заподіяння непоправної шкоди авторові повідомлення. У випадках виникнення загрози виселення (стаття 3) він може просити державу-учасницю не висилати автора повідомлення, доки це питання розглядається ним. Прохання про вжиття попередніх заходів не впливає на остаточні думки Комітету щодо прийнятності повідомлення або по суті повідомлення.

РОЗГЛЯД ПОВІДОМЛЕНЬ ПО СУТІ

Прийнятні повідомлення розглядаються за їх суттю. Впродовж шести місяців після ухвалення рішення про прийнятність відповідна держава-учасниця має представити роз'яснення або заяви, що проливають світло на дане питання, і повідомити про будь-які заходи, які були вжиті для врегулювання ситуації. Такі заяви перепроводжуються авторові повідомлення для його зауважень. Остаточні думки Комітету перепроводжуються авторові та державі-учасниці. Якщо Комітет встановить факт порушення Конвенції, він просить державу-учасницю інформувати його впродовж 90 днів про будь-які заходи, вжиті нею відповідно до думок Комітету. Рішення Комітету про оголошення того або іншого повідомлення неприйнятним та його думки щодо прийнятних повідомленнях включаються в його щорічну доповідь.

Державам-учасницям, які не повідомляють впродовж трьох місяців про заходи, вжиті з метою виправлення ситуації, яку Комітет визнав порушенням Конвенції, направляються відповідні нагадування.

ІНШІ ОРГАНИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ ДОГОВОРІВ

Катування та інші види жорстокого поведіння заборонені низкою інших міжнародних документів у галузі прав людини, які створили контрольні органи у складі незалежних експертів для розгляду ходу їх здійснення державами-учасницями. Методи їх роботи схожі з методами роботи Комітету проти катувань. Зокрема, Комітет з прав людини, Комітет з ліквідації дискримінації стосовно жінок і Комітет з ліквідації расової дискримінації можуть отримувати скарги від окремих осіб щодо держав-учасниць, які визнали їх компетенцію отримувати й розглядати такі повідомлення. Вони застосовують схожі критерії прийнятності повідомлень.

КОМІТЕТ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 7 прийнятого в 1966 році Міжнародного пакту про громадянські та політичні права свідчить: «Ніхто не повинен піддаватися катуванням чи жорстоким, нелюдям або принижуючим його гідність поводженню або покаранню». Стаття 10 (1) свідчить: «Усі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і повагу гідності, властивої людській особистості».

У своєму зауваженні загального порядку № 20 (1992) Комітет з прав людини відмічає, що держави-учасниці зобов'язані шляхом вжиття законодавчих та інших заходів забезпечувати захист будь-якої особи від дій, заборонених у статті 7, «незалежно від того, чи здійснюються дії особами, діючими у рамках своїх офіційних повноважень, поза рамками цих повноважень або в особистій якості». Ця заборона поширюється також і на тілесні покарання, включаючи надмірне шмагання, що призначається як покарання за злочини або як виховний чи дисциплінарний захід. Держави-учасниці не повинні наражати осіб на небезпеку застосування катувань чи жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання після їх повернення в іншу країну за допомогою видачі, виселення або повернення (refoulement).

КОМІТЕТ З ЛІКВІДАЦІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ СТОСОВНО ЖІНОК

Хоча прийнята в 1979 році Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок не містить конкретного положення, що забороняє насильство стосовно жінок, Комітет у своїй загальній рекомендації № 19 (1992) вказує, що насильство стосовно жінок є дискримінацією за сенсом статті 1 Конвенції і що таке насильство утрудняє або зводить нанівець реалізацію деяких прав відповідно до загальних норм міжнародного права, включаючи право не піддаватися катуванням і жорстоким, нелюдям або принижуючим гідність видам поводження і покарання.⁸

Після отримання повідомлення відповідно до Факультативного протоколу Конвенції і до ухвалення остаточного рішення по його суті Комітет може звернутися до відповідних держав-учасниць з проханням вжити заходів для захисту передбачуваної жертви або жертв від заподіяння непоправної шкоди (стаття 5). Таке прохання щодо попередніх заходів не впливає на рішення про прийнятність повідомлення або його розгляд по суті.

⁸ Див. також прийняте Комітетом зауваження загального плану № 1 (1996) про здійснення статті 3 Конвенції в контексті статті 22 (документ Організації Об'єднаних Націй HRI/GEN/1/Rev.5).

КОМІТЕТ З ПРАВ ДИТИНИ

Відповідно до статті 37, прийнятій в 1989 році Конвенції про права дитини, держави-учасниці забезпечують, щоб жодна дитина не була піддана катуванням чи іншим жорстоким, нелюдям або принижуючим гідність видам поведження або покарання. У статті 19 міститься ширше положення про захист дітей від фізичного і психологічного насильства.

Держави-учасниці вживають усіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і освітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного або психологічного насильства, образи чи зловживання, відсутності турботи або недбалого поведження, грубого поведження чи експлуатації, включаючи сексуальне зловживання, з боку батьків, законних опікунів або будь-якої іншої особи, яка піклується про дитину.

Згідно із статтею 34 Конвенції держави-учасниці «зобов'язуються захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації і сексуального розбещення» та вживати на національному двосторонньому і багатосторонньому рівнях усіх необхідних для цього заходів.

У вересні 2000 року Комітет присвятив день загальної дискусії⁹ на тему про насильство з боку держави стосовно дітей в контексті проблем, пов'язаних із «законністю та громадським порядком», а також дітям, які живуть в установах, що керуються, ліцензуються або контролюються державою. Було прийнято 36 рекомендацій державам, міжнародному співтовариству й НУО щодо заходів законодавчого характеру, підвищення інформованості й організації підготовки кадрів, а також моніторингу та механізмів розгляду скарг.

Державам-учасницям, серед іншого, було настійно рекомендовано переглянути відповідні закони, включаючи кримінальне законодавство, «з метою забезпечення того, щоб усі форми насильства стосовно дітей, якими б легкими вони не були, були забороненими, включаючи застосування катувань чи жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поведження ... для цілей покарання або в межах системи чинення правосуддя стосовно неповнолітніх, або у будь-якому іншому контексті» (рекомендація 8).

Комітет рекомендував «невідкладно приділити увагу питанню, що стосується створення і забезпечення ефективного функціонування системи контролю за поведженням, якого зазнають діти, позбавлені сімейного оточення, або підозрювані чи визнані винними в порушенні кримінального законодавства» (рекомендація 26).

⁹ У вересні 2001 року день загальної дискусії проводився за темою «Насильство стосовно дітей в сім'ї і школі».

КОМІТЕТ З ЛІКВІДАЦІЇ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Згідно із статтею 5, прийнятій у 1965 році Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, «держави-учасниці зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження» щодо здійснення, серед іншого, права, «на особисту безпеку і захист з боку держави від насильства або тілесних ушкоджень, що заподіюються як урядовими посадовцями, так і якими б то не було окремими особами, групами чи установами».

ЯК ДОВОДИТИ ІНФОРМАЦІЮ ДО ВІДОМА КОМІТЕТІВ

Будь-яку інформацію з питань, що охоплюються Конвенцією проти катувань, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про права дитини або Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, необхідно направляти за такою адресою:

Chairperson of the Committee against Torture/
Human Rights Committee/Committee on the Rights of the Child/
Committee on the Elimination of Racial Discrimination
c/o Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10
Факс: +41-22-917 9022
Адреса електронної пошти: webadmin.hchr@unog.ch
Телефон: +41-22-917 9000 або +41-22-917 1234

Будь-яку інформацію з питань, що охоплюються Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, необхідно направляти за такою адресою:

Chairperson of the Committee on the Elimination
of Discrimination against Women
c/o Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office
New York
Факс: +1-212-963-3463
Адреса електронної пошти: daw@un.org

З щорічними доповідями цих та інших органів контролю за дотриманням договорів, а також рішеннями, прес-релізами й іншими відповідними

документами можна ознайомитися на вебсайті УВКПЧ (www.unhchr.ch, вибрати Programme, Conventional Mechanisms, Committee against Torture/ Human Rights Committee/Committee on the Rights of the Child/Committee on the Elimination of Racial Discrimination/Committee on the Elimination of Discrimination against Women).

III. СПЕЦІАЛЬНІ ДОПОВІДАЧІ. СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ З ПИТАННЯ ПРО КАТУВАННЯ

Комісія Організації Об'єднаних Націй з прав людини в резолюції 1985/33 ухвалила призначити Спеціального доповідача для вивчення питань, пов'язаних з катуваннями, який проситиме і отримуватиме достовірну і надійну інформацію з таких питань та ефективно реагуватиме на неї. Спеціальний доповідач щороку представляє Комісії вичерпну доповідь про його або її діяльність, включаючи частоту й масштаби застосування катувань, і виносить рекомендації для надання урядам сприяння в їх викорінюванні. Мандат Спеціального доповідача поширюється на всі країни, незалежно від того, чи ратифікувала ця держава Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання.

Цей мандат передбачає три основні напрямки діяльності: напрямок повідомлень, що складаються із закликів до негайних дій і тверджень (у випадках застосування катувань, що нібито мали місце) на адресу урядів; проведення місій для встановленню фактів (поїздок по країнах), коли надходить інформація, яка дозволяє припустити, що практика застосування катувань, можливо, не обмежується окремими й рідкісними випадками; і представлення щорічних доповідей про діяльність, мандат і метод роботи Спеціального доповідача Комісії з прав людини і Генеральній Асамблеї.

На відміну від органів, що здійснюють контроль за дотриманням договорів і заснованих відповідно до міжнародних договорів, Спеціальний доповідач не вимагає вичерпання внутрішніх засобів правового захисту для вжиття заходів щодо окремих випадків, коли має місце загроза застосування катувань («заклики до негайних дій») або можливі дії, пов'язані із застосуванням катувань («твердження»). Більше того, коли отримана інформація потрапляє під дію декількох мандатів, Спеціальний доповідач може прийняти рішення про використання одного або декількох тематичних механізмів і доповідачів країн для направлення спільних повідомлень чи організації спільних місій.

ЗАКЛИКИ ДО НЕГАЙНИХ ДІЙ

Спеціальний доповідач розробив процедуру «заклику до негайних дій», з тим щоб оперативно реагувати на інформацію, яка дозволяє припустити, що стосовно якої-небудь особи або групи осіб, які часто перебувають в ув'язненні, виникла загроза застосування катувань або інших форм жорстокого поводження з боку державних посадовців чи інших осіб, які діють для їх підбурювання, або з їх відома чи мовчазної згоди. З урахуванням термінового характеру таких закликів Спеціальний доповідач повідомляє про цей факт безпосередньо міністрові закордонних справ цієї країни із закликом до уряду цієї країни забезпечити нормальний фізичний або психічний стан відповідної особи (осіб), не роблячи ніяких висновків стосовно суті справи.

Спеціальний доповідач також вживає заходів у випадках, коли особи, які побоюються піддатися катуванням або жорстокому поводженню у формі тілесного покарання, застосування засобів утихомирення в порушення відповідних міжнародно-правових документів, тривалого утримання без зв'язку із зовнішнім світом, одиночного ув'язнення, «тяжких» умов утримання під вартою, відмови в медичному обслуговуванні й нормальному харчуванні, майбутнього виселення в країну, де існує загроза застосування катувань або іншого жорстокого поводження, і загрози застосування або надмірного застосування сили з боку посадовця для підтримки правопорядку (див. «Окремі питання» нижче). Спеціальний доповідач також направляє заклики до негайних дій щодо ухвалення законів, які, як передбачається, можуть бути порушенням міжнародної заборони на застосування катувань, наприклад допускаючи безкарність за дії із застосування катувань.

ТВЕРДЖЕННЯ

Отримувані Спеціальним доповідачем твердження про застосування катувань, які не вимагають від нього або неї вжиття негайних заходів, перепроводжуються урядам у формі «листів про твердження». У цих листах міститься короткий виклад окремих випадків застосування катувань, інформація про які була отримана Спеціальним доповідачем, і, залежно від ситуації, включаються загальні посилання на практику застосування катувань. Ці загальні твердження торкаються систематичного застосування катувань або дій стосовно конкретної групи жертв чи винних осіб, застосування конкретних методів катувань, умов затримання, що є жорстоким поводженням, або конкретних законодавчих актів, які впливають на застосування катувань. У цьому контексті Спеціальний доповідач може торкатися становище про покарання за кримінальні злочини (наприклад, що дозволяють тілесні покарання), норми кримінального судочинства (наприклад, щодо термінів

утримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом, проведення допитів і так далі), правові положення про оголошення амністії та інші заходи, що передбачають де-факто або де-юре безкарність при порушенні міжнародної заборони на застосування катувань.

Спеціальний доповідач просить уряд дати роз'яснення по суті тверджень і подати інформацію про хід будь-якого розслідування, висновки будь-якого медичного обстеження, осіб, винних у застосуванні катувань, дисциплінарних і кримінальних санкціях, яким вони були піддані, і про характер та обсяг компенсації, виплаченої жертвам і їхнім сім'ям. Спеціальний доповідач також звертає увагу уряду на міжнародні документи в галузі прав людини, що забороняють передбачувані дії, такі як Загальна декларація прав людини, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок і Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими.

МІСІЇ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЮ ФАКТІВ (ПОЇЗДКИ ПО КРАЇНАХ)

Поїздки по країнах дають Спеціальному доповідачеві можливість найбезпосереднішим чином ознайомитися зі становищем щодо застосування катувань та інших форм жорстокого поводження в тій або іншій країні для виявлення інституціональних і законодавчих чинників, які сприяють застосуванню такої практики, і представлення детальних рекомендацій уряду. Хоча поїздки робляться лише на запрошення уряду країни, Спеціальний доповідач може прийняти рішення про те, щоб запитати таку згоду. При плануванні подібних дій Спеціальний доповідач у першу чергу враховує кількість, якість і серйозність отриманих тверджень і ту дію, яку його поїздка може зробити на загальну ситуацію в галузі прав людини.

До проведення місії для встановлення фактів до уряду звертаються з проханням представити Спеціальному доповідачеві і супроводжувачим його співробітникам Організації Об'єднаних Націй такі гарантії: свобода пересування по країні; свобода проведення розслідувань, особливе забезпечення доступу до всіх в'язниць, центрів затримання і місць проведення допитів; вільні контакти з центральними й місцевими органами виконавчої, судової і законодавчої влади; вільні контакти з представниками НУО та інших приватних установ і засобів масової інформації; конфіденційні й неконтрольовані контакти, якщо це передбачає мандат Спеціального доповідача, зі свідками й іншими приватними особами, включаючи осіб, позбавлених волі; і повний доступ до всіх документів, що стосуються мандату. Уряд також просить надати гарантії того, що ніякі офіційні або приватні особи, які всту-

пають в контакт із Спеціальним доповідачем у зв'язку з його мандатом, не піддаватимуться загрозам, переслідуванням або покаранням з цієї причини або притягуватися до судової відповідальності.

У ході поїздки Спеціальний доповідач проводить зустрічі з представниками державної влади (включаючи главу виконавчого органу влади), НУО, юристами і адвокатами, передбачуваними жертвами катувань і їх родичами. Він або вона відвідують в'язниці, центри затримання і місця проведення допитів, з тим щоб безпосередньо ознайомитися з тим, як функціонує система кримінального судочинства з моменту затримання до виголошення вироку. Проводяться конфіденційні й неконтрольовані співбесіди з жертвами катувань, свідками та іншими приватними особами, у тому числі позбавленими волі. У доповіді про проведену місію Спеціальний доповідач може викласти отримані ним окремі твердження. Хоча в мандаті конкретно не передбачений контроль за умовами утримання ув'язнених, питання про них може виникнути, особливо якщо вони створюють серйозну загрозу здоров'ю або життю ув'язнених (див. «Окремі питання» нижче).

У доповіді про проведену місію Спеціальний доповідач повідомляє про закони, що стосуються заборони катувань, таких як положення, згідно з якими застосування катувань є злочином, і положення, що регулюють арешт і утримання під вартою. Особлива увага приділяється строкам утримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом, дисциплінарним санкціям, доступу до послуг кваліфікованого адвоката і юридичної допомоги, положенням про передачу на поруки під заставу, системі охорони свідків, допустимості визнання провини, статусу й незалежному характеру медичних та судових експертів і доступу представників громадянського суспільства в місця ув'язнення. Нарешті, Спеціальний доповідач вітає пропозиції представників держави і НУО щодо висновків і рекомендацій місії.

ДОПОВІДІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОПОВІДАЧА

Спеціальний доповідач представляє щорічні доповіді Комісії з прав людини і з 1999 року — щорічні проміжні доповіді Генеральній Асамблеї. Доповідь Комісії містить виклад усієї кореспонденції, направленої урядом Спеціальним доповідачем («заклики до негайних дій» та «інші твердження»), а також кореспонденції, отриманої від урядів. Спеціальний доповідач може також включити загальні зауваження щодо конкретних країн. Ніяких висновків щодо окремих тверджень про застосування катувань не робиться. У доповіді можуть торкатися конкретних питань¹⁰ або подій, які впливають

¹⁰ Обговорювалися такі питання: неприпустимість відступу від заборони катувань (E/CN.4/2002/137); расизм і катування (E/CN.4/2001/66); тілесні покарання (E/

на застосування катувань у світі або сприяють йому, разом із загальними висновками і рекомендаціями. Доповіді місії зазвичай додаються до основної доповіді Комісії. У проміжній доповіді Генеральній Асамблеї викладаються загальні тенденції та останні зміни фактичного, правового і процедурного характеру, що стосуються мандату Спеціального доповідача.¹¹ Спеціальний доповідач представляє доповіді щорічним сесіям Комісії і Генеральній Асамблеї, і вони публічно обговорюються урядами та НУО.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ З ПИТАННЯ ПРО НАСИЛЬСТВО СТОСОВНО ЖІНОК, ВКЛЮЧАЮЧИ ЙОГО ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Мандат Спеціального доповідача з питання про насильство стосовно жінок був створений Комісією з прав людини у 1994 році.¹² Перший Спеціальний доповідач будувала діяльність у рамках свого мандату відповідно до основних розділів Декларації про викорінювання насильства стосовно жінок:¹³ насильство стосовно жінок у сім'ї, насильство в суспільстві та насильство з боку або при потуранні держави. Декларація визначає насильство як будь-який акт насильства, здійснений на підставі статевої ознаки, яка завдає або може завдати фізичної, статевої або психологічної шкоди чи страждання жінкам, а також загрози здійснення таких актів, примушування або довільне позбавлення волі, чи то громадському, чи то особистому життю.

СН.4/1997/7), порушення заборони катувань щодо дітей (Е/CN.4/1996/35); застосування катувань за ознакою статі (Е/CN.4/тисяча дев'ятсот дев'яносто-п'ять/34); взаємозв'язок між діяльністю Спеціального доповідача з питання про катування і Комітету проти катувань (Е/CN.4/1988/17); роль медичного персоналу в скоєнні катувань, відповідальність за порушення заборони катувань, національні норми, спрямовані на припинення та/або запобігання катуванням (Е/CN.4/1987/13); види і методи катувань, торгівля знаряддями катувань, катування і порушення інших прав людини (Е/CN.4/1986/15).

¹¹ Були розглянуті такі питання: залякування як форма катувань, насильницькі або недобровільні зникнення як форма катувань, катування і дискримінація щодо сексуальних меншин, катування і безкарність та попередження катувань і транспарентність (А / 56/156); особливі види катувань, які застосовуються до жінок, катування і діти, катування і правозахисники, відшкодування шкоди жертвам катувань та катувань і убогість (А / 55/290); утримання під вартою без права листування і повідомлення, Керівництво з ефективного розслідування і документування катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання (Стамбульський протокол) і Римський статут Міжнародного кримінального суду (А/54/426).

¹² Резолюція 1994/45, названа «Питання про включення прав жінок в механізми Організації Об'єднаних Націй з прав людини і про викорінювання насильства стосовно жінок», прийнята без голосування на 56-му засіданні 4 березня 1994 року.

¹³ Резолюція 48/104 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року.

Відповідно до Декларації насильство стосовно жінок охоплює такі випадки, але не обмежується ними:

- a) фізичне, статеве і психологічне насильство, яке має місце в сім'ї, включаючи побиття, статеве примушування стосовно дівчаток у сім'ї, насильство, пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, ушкодження жіночих статевих органів та інші традиційні види практики, що завдає шкоди жінкам, позашлюбне насильство і насильство, пов'язане з експлуатацією;
- b) фізичне, статеве і психологічне насильство, яке має місце в суспільстві в цілому, включаючи зґвалтування, статеве примушування, статеве домагання і залякування на роботі, в навчальних закладах та в інших місцях, торгівлю жінками і примушування до проституції;
- c) фізичне, статеве і психологічне насильство з боку або при потуранні держави, у тому числі в ході збройних конфліктів.

Методи роботи Спеціального доповідача з питання про насильство стосовно жінок схожі з методами роботи Спеціального доповідача з питання про катування (див. вище): направлення закликів до негайних дій і тверджень, організація місій для встановлення фактів і представлення щорічних доповідей Комісії з прав людини з питання про конкретну категорію насильства стосовно жінок.

ТВЕРДЖЕННЯ І ЗАКЛИКИ ДО НЕГАЙНИХ ДІЙ

З метою пошуку шляхів ефективного вирішення проблеми насильства стосовно жінок Спеціальний доповідач заснував процедури отримання від урядів із гуманітарних міркувань роз'яснень і інформації щодо тверджень про конкретні випадки насильства стосовно жінок або про загальний стан, що сприяє здійсненню таких актів насильства. Спеціальному доповідачеві можуть також направлятися заклики до негайних дій у зв'язку із загрозою, що склалася, або побоюваннями щодо загрози для права жінки на життя й особисту безпеку.

Спеціальний доповідач може займатися розслідуванням випадків насильства стосовно жінок, здійснених на підставі статевої ознаки, тобто насильства або загроз застосування насильства, спрямованих проти жінок в силу їх належності до цієї статі.¹⁴ Після отримання повідомлень Спеціальний доповідач передусім прагне перевірити твердження, а потім перепроводжує інформацію відповідному уряду. При перепроводженні повідомлень урядів Спеціальний доповідач:

¹⁴ Використовуване Спеціальним доповідачем визначення насильства, вчиненого на підставі статевої ознаки, взято з Декларації про викорінення насильства щодо жінок.

1. Посилається на застосовні міжнародні стандарти в галузі прав людини, включаючи прогресивні норми міжнародного права, які, як стверджується, були порушені.

2. Настійно закликає компетентну національну владу надати Спеціальному доповідачеві вичерпну інформацію про даний випадок з метою пошуку рішення або винесення рекомендації.

3. Може також просити відповідний уряд провести розслідування, притягнути до відповідальності, накладити відповідні санкції, забезпечити виплату компенсації або виправити ситуацію більш загального характеру з урахуванням міжнародних стандартів і з метою недопущення повторення цих порушень.

МІСІЇ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЮ ФАКТІВ (ПОЇЗДКИ ПО КРАЇНАХ)

У ході поїздок по країнах Спеціальний доповідач приділяє першочергову увагу конкретним формам насильства, включаючи сексуальне рабство в умовах збройних конфліктів, торгівлю жінками і примус до проституції, зґвалтування, здійснене особами, які не є державними посадовцями, і побутове насильство. Подібний підхід дозволив їй провести детальніший аналіз застосування міжнародних норм щодо конкретних форм насильства в національних умовах і дати детальнішу оцінку причин і наслідків, а також ефективності деяких превентивних заходів і ініціатив, спрямованих на виправлення становища.

ДОПОВІДІ

Спеціальний доповідач повинна представляти щорічні доповіді Комісії з прав людини. Доповіді місії і доповідь, що містить резюме всієї кореспонденції, що направляється державам Спеціальним доповідачем («заклики до негайних дій» та «інші твердження»), і кореспонденції, що отримується від урядів, включаються як додатки до доповіді Комісії. Доповіді представляються Спеціальним доповідачем в ході щорічної сесії Комісії в Женеві й публічно обговорюються урядовими та неурядовими організаціями.

Щороку в доповіді Спеціального доповідача розглядається одна з поширених форм насильства стосовно жінок, що підпадають під одну з трьох категорій: насильство в сім'ї, насильство в суспільстві чи насильство з боку або при потуранні держави, у тому числі в умовах збройних конфліктів. У доповіді документуються правові стандарти, що формуються, з цього питання, розглядаються майбутні напрямки діяльності та неврегульовані питання й містяться загальні міркування щодо проблеми насильства стосовно жінок і цієї теми, у тому числі низка предметних досліджень по країнах.

Спеціальний доповідач відмічає безкарність як головну причину насильства стосовно жінок. До числа інших причин насильства, що виділяються Спеціальним доповідачем, відносяться «стосунки нерівноправності, які історично склалися», між чоловіками і жінками, що проявляється в економічній дискримінації та підпорядкованому становищі жінок у сім'ї; погляди на сексуальну поведінку жінок, які заохочують або вимагають встановлення контролю за їх сексуальним життям; культурно-ідеологічні установки, які виправдовують підпорядковане становище жінок, у тому числі стереотипні уявлення про ролі чоловіків і жінок, звичаї, які виправдовують деякі форми насильства як прояв релігійних вірувань, культури або традицій, і негативні стереотипи жінок в засобах масової інформації; і доктрини невтручання в особисте життя, які перешкоджають заходам для викоринюванню насильства стосовно жінок у сім'ї. Спеціальний доповідач також розглядає питання про те, яким чином взаємозв'язок між гендерними та іншими чинниками, такими як раса, етнічне походження, сексуальна орієнтація і класова належність, сприяє виникненню причин насильства стосовно жінок.

У зв'язку з насильством з боку приватних (неурядових) груп і окремих осіб Спеціальний доповідач відмітила, що держави можуть нести відповідальність за таке насильство відповідно до норм міжнародного права, якщо такі дії приватного характеру охоплюються положеннями якого-небудь договору (наприклад, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок); якщо держава потурає тим, хто здійснює подібні зловживання; чи якщо держава відмовляє жінкам в рівному захисті законом, не зумівши забезпечити дотримання кримінального законодавства у випадках актів насильства стосовно жінок в тому ж обсязі, в якому це робиться щодо інших насильницьких злочинів; або ж якщо держава виявилася не в змозі проявити належну дбайливість для припинення випадків застосування насильства, розслідування таких випадків, призначення відповідного покарання і забезпечення виплати належної компенсації жертвам.¹⁵

ЯК ДОВЕСТИ ІНФОРМАЦІЮ ДО ВІДОМА СПЕЦІАЛЬНИХ ДОПОВІДАЧІВ

Будь-яка особа, група, неурядова організація, міжурядова установа або уряд, якому відомо про акти застосування катувань чи інших форм жорстокого поводження (**твердження**) або які побоюються, що таке жорстоке поводження може мати місце або має місце (**заклики до негайних дій**), може

¹⁵ Див. Також Декларацію Організації Об'єднаних Націй про викоринення насильства стосовно жінок, стаття 4 якого вимагає, щоб держави невідкладно приступили до здійснення всіма належними засобами політики викоринення насильства над жінками.

доводити цю інформацію до відома Спеціальних доповідачів. Необхідно повідомити таку інформацію (якщо така є) щодо окремих випадків:

- a) повне ім'я жертви;
- b) дата (принаймні місяць і рік), на яку мали місце випадки застосування катувань;
- c) місце, де вказана особа була затримана (місто, провінція і так далі), та місце, в якому були застосовані катування (якщо це відомо);
- d) опис осіб, які нібито вчинили це порушення (включаючи займану посаду та/або належність до тієї чи іншої держави);
- e) опис форми, в якій були застосовані катування, і будь-яких заподіяних каліцтв або ж виклад причин, які дозволяють припустити наявність загрози застосування катувань стосовно цієї особи;
- f) особа людини або назва організації, що представили повідомлення (ім'я/назва і адреса, які будуть збережені в таємниці).

Спеціальному доповідачеві з питання про насильство стосовно жінок потрібна така інформація, якщо вона є:

- a) Короткий виклад основних обставин справи з вказівкою прав, які були або могли бути порушені. Якщо відповідна держава ратифікувала договори з прав людини, необхідно вказати, які положення договорів могли бути порушені.
- b) Якщо в повідомленні йдеться про закон, практику або політику, що стосуються жінок у цілому, або жінок, що входять до якоїсь конкретної групи, потрібно роз'яснення з приводу того, яким чином це торкається інших жінок або конкретної групи жінок. Систематичний характер, що спостерігається в окремих випадках, може свідчити про наявну в цілому нездатність запобігати окремим порушенням або реагувати на них.

Якщо в повідомленні йдеться про порушення з боку окремих осіб або груп (а не державних посадовців), Спеціальний доповідач вимагає представлення будь-якої інформації, яка могла б свідчити про те, що уряд виявився не в змозі проявити належну дбайливість для запобігання, розслідування, покарання і забезпечення компенсації жертвам цих порушень, у тому числі з таких питань:

- a) чи існує закон, що передбачає покарання за таке порушення;
- b) будь-які прогалини в існуючому законодавстві, такі як недостатньо ефективні засоби правового захисту або визначення прав;
- c) відмова або нездатність влади реєструвати чи розслідувати даний випадок та інші аналогічні випадки;
- d) нездатність влади притягнути до відповідальності винних в даному випадку і в інших аналогічних випадках;

- e) систематичний характер дискримінації стосовно жінок при розгляді справ або ухваленні вироків;
- f) статистика й інші дані, що стосуються поширеності цього виду порушення, про яке йдеться в повідомленні.

Будь-яка інформація, що підпадає під дію мандатів Спеціальних доповідачів, має направлятися за такою адресою:

Special Rapporteur on torture/on violence against women
c/o Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva

1211 Geneva 10

Факс: +41-22-917 9006

Адреса електронної пошти: webadmin.hchr@unog.ch

Телефон: +41-22-917 9000 або +41-22-917 1234

З усіма щорічними доповідями Спеціального доповідача з питання про катування, Спеціального доповідача з питання про насильство стосовно жінок та інших тематичних і доповідачів по країнах, а також з доповідями про їхні поїздки, резолюціями, прес-релізами й іншими відповідними документами можна ознайомитися на вебсайті УВКПЧ (www.unhchr.ch, вибрати Programme, Extra — Conventional Mechanisms, Thematic Mandates, Special Rapporteur on torture/Special Rapporteur on violence against women).

ІV. ДОБРОВІЛЬНИЙ ФОНД ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ДЛЯ ЖЕРТВ КАТУВАНЬ

УПРАВЛІННЯ ФОНДОМ

Фізичні й психічні наслідки застосування катувань можуть мати згубні наслідки і зберігатися роками, виявляючи вплив не лише на жертв катувань, але й на членів їх сімей. Від організацій, що займаються сприянням жертвам катувань, можна отримати допомогу для подолання перенесеної травми. У грудні 1981 року Генеральна Асамблея заснувала Добровільний фонд Організації Об'єднаних Націй для жертв катувань, який отримує добровільні внески для їх розподілу серед НУО, що займаються наданням гуманітарної допомоги жертвам катувань і членам їх сімей. Управління Фондом здійснює Генеральний секретар в консультації з Радою опікунів у складі Голови і чотирьох членів, що мають великий досвід у галузі прав людини та які діють у своїй особистій якості як експерти Організації Об'єднаних Націй.

Рада уповноважена Генеральною Асамблеєю сприяти внесенню внесків і домагатися обіцянок робити такі внески. Як правило, він проводить свої наради щорічно впродовж 10 робочих днів у травні. У ході сесій Рада приймає рекомендації за доповідями щодо використання раніше виділених коштів і за заявками про виділення нових субсидій. Він також зустрічається, серед іншого, з регулярними донорами Фонду, представниками Комітету проти катувань і Спеціальним доповідачем з питання про катування. Секретаріат Фонду і Ради опікунів знаходиться в Управлінні Верховного комісара з прав людини в Женеві.

ВИДИ ПРОЕКТІВ І КАТЕГОРІЇ ОСІБ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ДОПОМОГУ

Фонд частково субсидує проекти, що передбачають надання медичної, психологічної, соціальної, економічної, юридичної та інших форм гуманітарної допомоги жертвам катувань і членам їх сімей. Щороку Фонд фінансує проекти для надання допомоги більш ніж 60 000 жертв і членів їх сімей в усіх країнах. За умови наявності коштів Фонд також субсидує обмежену кількість проектів щодо підготовки працівників охорони здоров'я та інших осіб у питаннях надання спеціалізованої допомоги жертвам катувань. У травні 2001 року за рекомендаціями Ради опікунів Генеральний секретар затвердив субсидії на загальну суму 8 млн. дол. США для реалізації 187 проектів у 70 країнах.

СУБСИДІЇ ЗА РАХУНОК КОШТІВ ФОНДУ

Субсидія за рахунок коштів Фонду виділяється на 12-місячний період. Бюджетний кошторис того або іншого проекту повинен відображати реальні місцеві витрати. Запрошена з фонду сума не повинна складати більше за одну третину від загальнобюджетного кошторису проекту. Субсидії для підготовки кадрів або проведення семінару не повинні перевищувати суму, встановлену Радою. Нові заявки на продовження того або іншого проекту можуть подаватися і нова рекомендована субсидія може виділятися за умови, що Рада отримає задовільні роз'яснення та фінансові звіти про використання раніше виділеної субсидії.

Питання про задоволення заявки на субсидію вирішується після розгляду суті справи, у тому числі з урахуванням кількості жертв і членів їх сімей, яким надаватиметься допомога в межах цього проекту, виду катувань і їх наслідків, виду необхідної допомоги, професійного досвіду співробітників за проектом у справі надання допомоги жертвам катувань і цільових досліджень стосовно жертв, яким надаватиметься допомога. Конфіденційна

інформація такого роду надається лише в розпорядження Рад. Кількість субсидій, що виділяються, і їх сума не визначаються заздалегідь і не підлягають справедливому географічному розподілу. Рада бере до уваги зростаючі потреби в сприянні реалізації невеликих проектів для надання гуманітарної допомоги жертвам катувань, більшість із яких має в розпорядженні дуже незначні фінансові можливості.

ЦИКЛ ФОНДУ

Щороку секретаріат аналізує заявки на субсидії за проектами для визначення їх прийнятності. Рада рекомендує субсидії для затвердження Генеральним секретарем на підставі нових зареєстрованих внесків і отриманих прийнятних заявок. Особи, які отримують субсидії, та організації повинні увявити опис проекту, а також фінансову та ревізорську звітність про їх використання.

ПРИЙНЯТНІСТЬ ПРОЕКТІВ І КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ

Критерії прийнятності, а також інші критерії відбору викладені в статуті Фонду, який регулярно оновлюється. Для того, щоб заявки на субсидії були прийнятними, вони мають бути представлені на спеціальних бланках Фонду. Доступ до статуту і форм можна отримати в розділі вебсайту Управління Верховного комісара з прав людини (www.unhchr.ch), що має назву «Civil Society Support Initiatives», або ж запитати в секретаріаті Фонду (див. контактні номери нижче).

ВНЕСКИ ДО ФОНДУ

З 1993 року Фонд є однією з основних міжнародних установ, що надають субсидії НУО для надання безпосередньої допомоги жертвам катувань в усіх країнах світу. Донорам пропонується робити внески завчасно до проведення щорічної сесії Фонду, з тим щоб їх внесок міг бути належним чином зареєстрований і використаний протягом цього року. Практика Ради на його щорічній сесії полягає в тому, щоб рекомендувати виділення всіх наявних у Фонді коштів у якості субсидій. Таким чином, щороку Фонду потрібні нові добровільні внески.

Якщо зростаюче число заявок до Фонду щодо надання допомоги не задовольнятиметься на щорічній основі, процес надання допомоги жертвам катувань може опинитися під загрозою. Підтримка Фондом багатьох організацій у всьому світі має важливе значення, і в майбутні роки очікується подальше зростання кількості заявок. Генеральна Асамблея, Комісія з прав

людини, Комітет проти катувань, Спеціальний доповідач з питання про катування, Генеральний секретар, Верховний комісар з прав людини і Голова Ради опікунів регулярно звертаються до урядів, організацій і окремих осіб із закликом робити щорічні внески до Фонду.

Внески до Фонду можна зробити таким чином:

- а) банківським переказом на ім'я 'United Nations Geneva General Fund' або в доларах США (с/о UBS AG, PO Box 2770, CH-1211 Geneva 2, account 240-CO-590-160.1) чи в іншій валюті (с/о UBS AG, account 240-CO-590-160.0, Swift address UBSWCHZH12A);
- або
- б) чеком на ім'я «The United Nations» за адресою: The Treasurer, United Nations Office at Geneva, CH- 1211 Geneva 10, Switzerland. У всіх випадках донори повинні вказувати «Payee: account CH, United Nations Voluntary Fond for Victims of Torture».

ДОПОВІДІ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ФОНДУ

Генеральний секретар подає Генеральній Асамблеї щорічну доповідь, у якій зазначаються виплачені або оголошені внески та загальний обсяг затверджених субсидій. У доповіді також наводяться всі рекомендації, прийняті Радою і затверджені Генеральним секретарем, і міститься перелік проектів, на які виділяються субсидії. З метою захисту жертв катувань, членів їх сімей та працівників за проектами, фінансованими за рахунок коштів Фонду, ніяких інших подробиць щодо субсидованих проектів не наводиться.

ДОКУМЕНТИ І ЗВ'ЯЗОК ІЗ СЕКРЕТАРІАТОМ ФОНДУ

З керівними принципами, бланками заявок і звітів, а також доповідями Генеральної Асамблеї та Комісії з прав людини можна ознайомитися на веб-сайті УВКПЛ, який регулярно оновлюється ([http://www.unhchr.ch/Programmes/Voluntary or Trust Funds/United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture](http://www.unhchr.ch/Programmes/Voluntary%20or%20Trust%20Funds/United%20Nations%20Voluntary%20Fund%20for%20Victims%20of%20Torture)).

За документацією або про будь-яку додаткову інформацію щодо Фонду прохання звертатися в секретаріат Фонду за адресою:

Trust Funds Unit, Support Services Branch
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
CH-1211 Geneva 10
Тел .: 0041-22 917 9315
Факс: 0041-22 917 9017
Адреса електронної пошти: unfvft.hchr@unog.ch

V. ОКРЕМІ ПИТАННЯ

ЗГВАЛТУВАННЯ І ФОРМИ НАСИЛЬСТВА, ЗАСТОСОВУВАНІ КОНКРЕТНО ДО ЖІНОК

Відповідно до норм міжнародного права, які визначають згвалтування як одну з форм катування¹⁶, Спеціальний доповідач з питання про катування¹⁷ і Спеціальний доповідач з питання про насильство стосовно жінок (див. вище) вживають заходів у зв'язку з твердженнями щодо згвалтування і сексуальних посягань. Спеціальний доповідач з питання про катування може вживати заходів у зв'язку з актами насильства, що застосовуються проти жінок, лише в тих випадках, коли вони вчиняються державними посадовими особами чи з їх відома або мовчазної згоди.¹⁸ Спеціальний доповідач з питання про насильство стосовно жінок вважає, що необхідно якомога швидше викоринити культурні звичаї, які пов'язані з «заподіянням сильного болю або страждання» (і можуть розглядатися як подібні з катуваннями), такі як калічення жіночих статевих органів, вбивство з міркувань честі й «саті» та інші звичаї, пов'язані з заподіянням каліцтв жіночого тіла. Міжнародні норми, які чітко визначають обов'язок держави викоринювати побутове насильство, були розроблені в 80-і роки.¹⁹ Держави-учасниці не можуть посилалися ні на які звичаї, традиції чи релігійні мотиви для виправдання насильства стосовно жінок в сім'ї або для огороження від пильної міжнародної уваги культурних звичаїв, які пов'язані з насильством стосовно жінок.²⁰

¹⁶ У своїй резолюції 1998/38 Комісія з прав людини запропонувала Спеціальному доповідачеві з питання про катування «продовжувати вивчати питання, що стосуються катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання, що застосовуються проти жінок, і умов, що ведуть до застосування таких катувань, зробити відповідні рекомендації щодо попередження видів катувань, включаючи згвалтування, застосовуваних конкретно до жінок, і забезпечення жертвам таких діянь відповідного відшкодування та обмінюватися думками зі Спеціальним доповідачем з питань насильства стосовно жінок з метою подальшого підвищення ефективності проведеної ними діяльності й зміцнення взаємного співробітництва» (пункт 22).

¹⁷ Представляючи свою доповідь 1992 рік Комісії з прав людини, Спеціальний доповідач з питання про катування вказав, що, оскільки ясно, що згвалтування або інші форми сексуальної наруги над жінками, які перебувають в ув'язненні, є особливо ганебним зазіханням на невід'ємне право людини на гідність і фізичну недоторканність, вони представляють собою акт катувань (короткий звіт на 21-му засіданні, документ Організації Об'єднаних Націй E/CN.4/1992/SR.21, пункт 35).

¹⁸ Зокрема, Спеціальний доповідач з питання про катування займався питаннями стате-вих збочень і домагань, перевірки невинності, примусового абортів та примусового викидання (див. Документи E/CN.4/1995/34 і A/55/290).

¹⁹ Див., зокрема, Декларацію про припинення насильства стосовно жінок і загальну рекомендацію № 19 Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок.

²⁰ Див. Документ Організації Об'єднаних Націй E / CN.4 / 2002/83.

У березні 2000 року Комітет з прав людини прийняв зауваження загального порядку № 28 з питання про рівноправність чоловіків і жінок, у пункті 11 якого він просить держави-учасниці надати Комітету сприяння в оцінці дотримання статті 7, що стосується катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, шляхом подання йому інформації про заходи, вжиті для викорінення практики операцій, що калічать жіночі статеві органи, запобігання насильницьким абортам або примусової стерилізації та надання жінкам, які завагітніли в результаті зґвалтування, доступу до безпечних абортів.²¹

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ БЕЗ ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Катування особливо часто застосовуються стосовно осіб, які не мають доступу до адвоката, членів своєї сім'ї і родичів або до груп громадянського суспільства (утримання без зв'язку із зовнішнім світом). У резолюції 1999/32 Комісія з прав людини нагадала всім державам про те, що «тривале утримання людей без зв'язку із зовнішнім світом може призводити до скоєння катувань і саме по собі здатне бути однією з форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження» (пункт 5). Тому навіть у тих випадках, коли стосовно особи, яка утримується без зв'язку із зовнішнім світом, і не існує загрози застосування катувань, Спеціальний доповідач з питання про катування вважає, що коли це утримання має тривалий характер, можуть бути вжиті такі заходи, як заклик до негайних дій. Спеціальний доповідач далі вважає, що тривале утримання без зв'язку із зовнішнім світом в таємному або невідомому місці може являти собою катування, як воно визначено в статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

ТІЛЕСНІ ПОКАРАННЯ

Хоча «законні санкції» виходять за межі міжнародного визначення катувань, жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поводження і покарання, включаючи тілесні покарання, вважаються незаконними відповідно до норм міжнародного права. Законні санкції стосуються лише до практики пенітенціарних установ, які в цілому розглядаються як прийнятні міжнародним співтовариством і сумісні з основними міжнародно визнаними стандар-

²¹ Документ Організації Об'єднаних Націй HRI / GEN / 1 / Rev.5.

тами. У резолюції 1998/38 Комісія нагадала, що тілесні покарання «можуть являти собою жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, покарання або навіть катування».

ЗАЛЯКУВАННЯ/ПОГРОЗИ

У резолюції 2001/62 Комісія з прав людини засудила «всі види катувань, включаючи залякування, як зазначено в статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» (пункт 2).

На думку Спеціального доповідача з питання про катування, інформація про погрози залякування часто є вирішальним елементом при оцінці того, чи може дана особа піддатися загрози фізичної катування та інших форм жорстокого поводження.

У резолюції 2001/11 Комісія з прав людини знову висловила свою стурбованість у зв'язку з «повідомленнями, що продовжують надходити, про залякування і репресії стосовно окремих осіб і груп осіб, які прагнуть співпрацювати з Організацією Об'єднаних Націй та представниками її органів з прав людини», і запропонувала Генеральному секретареві представити їй доповідь, що містить підбірку та аналіз інформації про передбачувані випадки репресій щодо таких осіб і груп.

РЕПРЕСІЇ СТОСОВНО ЖЕРТВ, СВІДКІВ І БУДЬ-ЯКИХ ІНШИХ ОСІБ, ЩО ДІЮТЬ ВІД ІМЕНІ ЖЕРТВ КАТУВАНЬ

Спеціальний доповідач з питання про катування також втручається у випадках, коли мають місце репресії або їх загроза стосовно жертв катувань, їхніх родичів, представників громадянського суспільства, юристів, які займаються скаргами у зв'язку із застосуванням катувань, і медичних або інших експертів, які діють від імені жертв катувань²².

Спеціальні доповідачі приділяють особливу увагу репресіям стосовно окремих осіб або груп за співпрацю з ними і просять уряд вжити відповід-

²² Зокрема, Спеціальний доповідач з питання про катування враховує статтю 13 Конвенції проти катувань та пункт 2 б) Стамбульського протоколу (див. Розділ «Відповідні міжнародні документи»). Стаття 13 Конвенції передбачає: «Кожна держава-учасниця забезпечує будь-якій особі, яка стверджує, що вона була піддана катуванням на будь-якій території, що перебуває під юрисдикцією цієї держави, право на пред'явлення скарги компетентним властям цієї держави та на швидкий і неупереджений розгляд ними такої скарги. Вживаються заходи для забезпечення захисту позивача і свідків від будь-яких форм поганого поводження чи залякування в зв'язку з її скаргою чи будь-якими свідченнями».

них та ефективних заходів щодо захисту таких осіб від будь-яких форм залякування.

Спеціальні доповідачі можуть діяти у зв'язку з цим спільно зі Спеціальним представником Генерального секретаря з питання про правозахисників.

КАТУВАННЯ ТА СУБ'ЄКТИ, ЯКІ НЕ Є ДЕРЖАВНИМИ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ

Відповідно до визначення катувань, що містяться в статті 1 Конвенції проти катувань, дія, якою заподіюється «сильний біль або страждання», розглядається як катування лише в тому разі, якщо вона здійснюється «державною посадовою особою чи іншою особою, яка виступає в офіційній якості, чи з їх підбурювання, чи з їх відома або мовчазної згоди». Під це визначення підпадають дії щодо застосування катувань або інших видів жорстокого поводження з боку посадовців з підтримання правопорядку, напіввійськових груп, сил цивільної оборони чи інших сил, що діють спільно з урядом або заохочуються ним.

Спеціальний доповідач з питання про катування вважає, що відповідальність держав виникає також у тих випадках, коли національна влада «не в змозі або не бажає» забезпечити ефективний захист від жорстокого поводження (тобто не в змозі запобігти або припинити такі дії), включаючи жорстоке поводження з боку суб'єктів, які не є державними посадовцями.

МАЙБУТНЯ ВИСЕЛЕННЯ ОСІБ У КРАЇНУ, ДЕ ВОНИ МОЖУТЬ ЗАЗНАТИ ЗАГРОЗИ ЗАСТОСУВАННЯ КАТУВАНЬ (REFOULEMENT)

Особа або група осіб, що знаходяться під загрозою «майбутнього» виселення в країну, коли є серйозні підстави вважати, що там їм цілком може загрожувати застосування катувань або інших видів жорстокого поводження, і коли такі особи не можуть вдатися до жодних інших ефективних національних заходів правового захисту, наприклад, домогтися призупинення процедури виселення, можуть використовувати такі механізми²³.

²³ У випадках, коли «висилаюча» країна є державою-учасницею Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, автори повідомлень можуть віддати перевагу звернутися до Європейського суду з прав людини, який має у своєму розпорядженні необхідну юрисдикцію, для того щоб просити державу-учасницю вжити ефективних тимчасових заходів, таких як відстрочка виселення.

У разі звернень до Комітету проти катувань у зв'язку з загрозою виселення (імовірно в порушення статті 3 Конвенції) Комітет може просити відповідну державу-учасницю вжити тимчасових заходів, тобто не висилати автора повідомлення до тих пір, поки це питання знаходиться в стадії розгляду. Для того, щоб домогтися захисту, що забезпечується відповідно до статті 3 Конвенції, автори повинні довести, що їхнє виселення може призвести до виникнення для них «реальної й особистої» загрози застосування катувань. Комітет неодноразово наголошував, що такий захист має імперативний характер і що міркування процедурного порядку або «характер діяльності, що здійснювався зацікавленою особою, не є належним міркуванням при прийнятті рішення відповідно до статті 3 Конвенції». Комітет прямо заявив, що стаття 3 застосовується «незалежно від того, чи вчинила конкретна особа будь-які злочини, ні від серйозності цих злочинів».

Спеціальний доповідач з питання про катування може звернутися до уряду з настійним закликом утриматися від виселення осіб у країну, де їм може загрожувати застосування катувань (або в країну транзиту, де для них виникне серйозна загроза подальшого виселення в таку країну), якщо він не отримає недвозначні гарантії того, що дані особи не будуть піддаватися жорсткому поводженню, і не створить систему контролю за поведінням із ними після їх повернення. Спеціальний доповідач з питання про катування вважає, що держава, яка висилає, також несе відповідальність у випадках, коли влада країни, в яку готується виселення, «не в змозі або не бажає» забезпечити ефективний захист від жорсткого поводження з боку суб'єктів, які не є представниками державної влади. Коли наполегливий характер даної ситуації або інші обмежувальні чинники не дозволяють цим особам подати повідомлення до Комітету проти катувань, Спеціальний доповідач виступає від їхнього імені, якщо вони доведуть, що виселення має невідворотний характер і що в даній країні існує «серйозна загроза застосування катувань».

УМОВИ УТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Дуже жорсткі умови тюремного ув'язнення розглядаються як такі, що підпадають під дію мандата Спеціального доповідача з питання про катування, оскільки завданий цим біль і страждання дозволяють розглядати їх як такі, що знаходяться на межі між жорстким, нелюдям або принижуючим гідність поведінням і катуваннями. Іноді їх розглядають як дії, що знаходяться в «сірому полі» між катуваннями та іншими жорсткими, нелюдям або такими, що принижують гідність видами поведіння і покарання, зважаючи на відсутність ознак навмисного або цілеспрямованого

характеру, які притаманні терміну «катування». При оцінці строгості умов тюремного ув'язнення Спеціальний доповідач з питань про катування враховує такі чинники, як:

- приміщення, що надаються ув'язненим;
- забезпечення водою та іншими предметами особистої гігієни;
- надання необхідного одягу та постелі;
- кількість і якість їжі та питної води;
- можливість перебування на свіжому повітрі (включаючи фізичні вправи у дворі);
- допуск відвідувачів;
- медичне обслуговування;
- санітарні установки, опалення, освітлення і вентиляція;
- дисциплінарний режим;
- система подачі скарг;
- і поведінка персоналу установ.

ВІДМОВА В МЕДИЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ

Навмисне позбавлення медичного обслуговування осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі чи в інших державних установах, таких як сирітські притулки, або осіб, які постраждали внаслідок дії, що приписується державним посадовим особам, підпадає під дію мандата Спеціального доповідача з питань про катування. Після отримання такої інформації Спеціальний доповідач вимагає негайного надання відповідним особам необхідного медичного обслуговування, посилаючись, зокрема, на правила 22, 25 і 26 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими. Відповідно до правила 22 в'язні повинні мати доступ принаймні до одного кваліфікованого медичного працівника, який має знання у сфері психіатрії, і користуватися послугами кваліфікованого зубного лікаря. Хворих в'язнів, які потребують послуг спеціаліста, слід переводити в особливі заклади чи до звичайної лікарні. Правило 25 говорить, що лікар зобов'язаний щодня приймати або відвідувати всіх хворих в'язнів, усіх тих, хто скаржиться на хворобу, а також усіх тих, на кого була звернута його особлива увага, і повинен доповідати директорові установи про будь-які випадки, коли, на його думку, фізична або розумова рівновага в'язня була порушена чи загрожує бути порушеною в результаті його ув'язнення або у зв'язку з якимись умовами ув'язнення. Лікар зобов'язаний регулярно здійснювати інспекцію і доповідати директорові з питань кількості та якості їжі, гігієни й чистоти установи та утримуваних у ньому осіб і дотримання правил, що стосуються фізкультури і спорту (правило 26).

ЗАСОБИ УТИХОМИРЕННЯ

Відповідно до норм міжнародного права застосування засобів утихомирення визначається головним чином Мінімальними стандартними правилами поводження з ув'язненими. Згідно з правилом 33 як покарання ніколи не слід користуватися такими засобами утихомирення, як наручники, кайдани, гамівні сорочки або ланцюги, а кайданами та ланцюгами взагалі не можна користуватися як засобом утихомирення. Іншими засобами утихомирення можна користуватися тільки для запобігання втечі під час транспортування, з причин медичного характеру або як крайній захід, з тим щоб перешкодити ув'язненому заподіяти шкоду собі чи іншим або ж завдати матеріальної шкоди. Згідно з правилом 34 засоби утихомирення не слід застосовувати довше, ніж це вважається за необхідне. Спеціальний доповідач з питання про катування може втручатися в ситуаціях, коли він отримує інформацію про те, що ці правила не дотримуються.

ДОДАТКИ

Додаток I ЗРАЗОК ФОРМИ СКАРГИ

для повідомлень відповідно до:

- Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права
- Конвенції проти катувань або
- Конвенції про ліквідацію расової дискримінації

Вкажіть, будь ласка, на яку з вищевказаних процедур ви посилаєтеся:

.....

Дата:

I. ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА СКАРГИ:

Прізвище: Ім'я (імена):

Громадянство: Дата і місце народження:

Адреса для отримання кореспонденції у зв'язку з цією скаргою:

.....

Повідомлення подається:

Від імені автора:

Від імені іншої особи:

[Якщо скарга подається від імені іншої особи:]

Будь ласка, повідомте, будь ласка, дані про особу цієї іншої особи:

Прізвище: Ім'я (імена):

Громадянство: Дата і місце народження:

Адреса або нинішнє місцезнаходження:

.....

.....

Якщо Ви дієте з відома і згоди цієї особи, представте, будь ласка, виданий цією особою дозвіл на подачу Вами цієї скарги:

Або

Якщо Ви уповноважені на це, будь ласка, роз'ясніть характер Ваших відносин з цією особою: і детально вкажіть, чому Ви вважаєте можливим представляти цю скаргу від його або її імені:

II. ДЕРЖАВА, ЯКОЇ ЦЕ СТОСУЄТЬСЯ, /ПОРУШЕНІ СТАТТИ/, ВНУТРІШНІ ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ

Назва держави, яка або є учасницею Факультативного протоколу (якщо скарга подана до Комітету з прав людини), або зробила відповідну заяву (якщо йдеться про скарги до Комітету проти катувань або Комітету з ліквідації расової дискримінації):

.....
Статті Пакту або Конвенції, які, як передбачається, були порушені:
.....

Вичерпання національних засобів правового захисту:

Заходи, вжиті передбачуваними жертвами або від їхнього імені для забезпечення правового захисту в державі, якої це стосується, від передбачуваного порушення — вкажіть детально, які процедури були використані, включаючи звернення до судів та інших державних органів, які заяви Ви робили, коли і з яким результатом:

.....
Якщо Ви не вичерпали ці засоби правового захисту на тій підставі, що їх застосування було б занадто затягнутим, що вони не будуть ефективними, що вони не будуть надані Вам або з якоїсь іншої причини, будь ласка, роз'ясніть докладно Ваші аргументи:
.....

III. ІНШІ МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕДУРИ

Чи подавали Ви це ж питання на розгляд відповідно до будь-якої іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання (наприклад, на розгляд Межамериканської комісії з прав людини, Європейського суду з прав людини або Африканської комісії з прав людини і народів)?

Якщо так, докладно вкажіть, які процедури були використані або використовуються, які заяви Ви зробили, коли і з яким результатом:
.....

IV. ВИКЛАДЕНІ В СКАРЗІ ФАКТИ

Викладіть детально в хронологічному порядку факти і обставини передбачуваних порушень. Додайте всі питання, які можуть стосуватися оцінки й розгляду Вашої конкретної справи.

Будь ласка, поясніть, як, на Вашу думку, викладені факти і обставини порушують Ваші права:

.....
.....
.....

Підпис автора:

[Пропуски в різних розділах даного зразка повідомлення вказують лише на те, що Ваші відповіді необхідні. Ви можете викладати свої відповіді настільки детально, наскільки вважаєте за потрібне.]

Перелік допоміжних документів (копій, не оригіналів, які додаються до скарги):

- письмовий дозвіл (якщо Ви представляєте скаргу від імені іншої особи і не пояснюєте яким-небудь іншим чином відсутність конкретного дозволу):
.....
- рішення національних судів і влади за Вашою скаргою (також бажана копія відповідного національного законодавства):
.....
- скарги і рішення відповідно до будь-якої іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання:
.....
- будь-які документи чи інші наявні у Вашому розпорядженні свідчення, які підтверджують викладені Вами в частині IV факти, та/або Ваші доводи про те, що викладені факти є порушенням Ваших прав:
.....

Якщо Ви не доклали таку інформацію і її необхідно запитати безпосередньо у Вас або якщо супутня документація не представлена робочими мовами секретаріату, розгляд Вашої скарги може бути затримано.

Додаток II

ПОРАДНИК ДЛЯ ПОДАННЯ СКАРГ

у зв'язку з повідомленнями відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок

1. Інформація про автора (авторів) повідомлення

- Прізвище
- Ім'я
- Дата та місце народження
- Національність/громадянство
- Номер паспорта/посвідчення особи (якщо є)
- Стать
- Сімейний стан/діти
- Рід занять
- Етнічне походження, віросповідання, соціальна категорія (якщо це стосується справи)
- Нинішня адреса
- Поштова адреса для конфіденційного листування (якщо відрізняється від нинішньої адреси)
- Факс/телефон/електронна пошта
- Вкажіть, чи подаєте Ви дане повідомлення як:
 - Передбачувана жертва (жертви). Якщо є група осіб, які, як передбачається, є жертвами, подайте основну інформацію про кожного з них.
 - Від імені передбачуваної жертви (жертв). Представте свідчення згоди жертви (жертв) або причини, які виправдовують подання повідомлення без такої згоди.

2. Інформація про передбачувану жертву (жертви) (якщо вона/вони не є автором/авторами повідомлення)

- Прізвище
- Ім'я
- Дата та місце народження
- Національність/громадянство

- Номер паспорта/посвідчення особи (якщо є)
- Стать
- Сімейний стан/діти
- Рід занять
- Етнічне походження, віросповідання, соціальна категорія (якщо це стосується справи)
- Нинішня адреса
- Поштова адреса для конфіденційного листування (якщо відрізняється від нинішньої адреси)
- Факс/телефон/електронна пошта

3. Інформація про державу-учасницю, якої це стосується

- Назва держави-учасниці (країни)

4. Характер передбачуваного порушення (порушень)

Представте детальну інформацію на підтвердження своєї скарги, включаючи:

- Опис передбачуваного порушення (порушень) та осіб, які ймовірно їх вчинили
- Дата (дати)
- Місце (місця)
- Положення Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, які, ймовірно, були порушені. Якщо в повідомленні йдеться про декілька положеннях, викладіть кожне питання окремо.

5. Заходи, вжиті з метою вичерпання національних засобів правового захисту

Опишіть заходи, вжиті для вичерпання національних засобів правового захисту; наприклад, спроби домогтися юридичних, адміністративних і законодавчих засобів захисту або ж задоволення скарги на рівні політики чи програм, включаючи:

- Вид (види), запитуваних засобів правового захисту. Дата (дати)
- Місце (місця)
- Хто вживав заходів
- В які органи направлялася скарга
- Назва суду, що розглядав справу (якщо така розглядалася)
- Якщо внутрішні засоби правового захисту не були вичерпані, поясніть, чому

Примітка: Докласти копії всіх відповідних документів.

6. Інші міжнародні процедури

Розглядалося або розглядається цей же питання відповідно до будь-якої іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання? Якщо так, вкажіть:

- Вид процедури (процедур) Дата (дати)
- Місце (місця)
- Результати (якщо такі були отримані)

Примітка: Додайте копії усіх відповідних документів.

7. Дата і підпис

Дата/місце:

Підпис автора (авторів) та/або жертви (жертв):

8. Перелік документів, що додаються (надсилати не оригінали, а тільки копії)

Додаток III

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОПОВІДАЧ КОМІСІЇ З ПИТАННЯ ПРО КАТУВАННЯ

**Зразок опитувальника для заповнення особами,
які стверджують, що стосовно них застосовувалися катування,
або їх представниками**

Інформацію про застосування катувань стосовно будь-якої особи слід направляти Спеціальному доповідачеві в письмовому вигляді за адресою с/о Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations Office at Geneva, CH-1211 Geneva 10, Switzerland. Хоча важливо подати якомога більш докладний опис, відсутність вичерпної інформації не повинна перешкоджати поданню повідомлень. У той же час Спеціальний доповідач може розглядати лише чітко встановлені окремі випадки, що містять, як мінімум, такі елементи даних:

- a. повне ім'я жертви;
- b. дата, на яку мали місце дії щодо застосування катувань (принаймні місяць і рік);
- c. місце, де ця особа була затримана (місто, провінція і т. д.), і місце, де була застосована катування (якщо воно відоме);
- d. зазначення сил, які застосовували катування;
- e. опис виду застосовуваного катування і будь-яких завданих у результаті каліцтв;
- f. зазначення особи або організації, які подали повідомлення (ім'я/ назва і адреса, які будуть збережені в таємниці).

Якщо наявного місця недостатньо для повного викладу необхідної інформації, необхідно докласти додаткові аркуші. Крім того, слід подати копії всіх відповідних підтверджуючих документів, таких як медичні довідки або поліцейські протоколи, якщо є підстави вважати, що така інформація може пролити додаткове світло на події, що мали місце. Слід направляти лише копії, а не оригінали таких документів.

I. Інформація про особу (осіб), щодо яких застосовувалися катування

- A. Прізвище
- B. Ім'я та інші імена

- C. Стать: Чоловіча Жіноча
- D. Дата народження або вік
- E. Громадянство
- F. Рід занять
- G. Номер посвідчення особи (якщо є)
- H. Діяльність (профспілкова, політична, релігійна, гуманітарна/акції солідарності, преса і т. д.)
- I. Адреса місця проживання та/або роботи

II. Обставини, пов'язані із застосуванням катувань

- A. Дата і місце арешту та наступного застосування катувань
.....
- B. Зазначення сил, які здійснювали первинне затримання та/або застосовували катування (поліція, розвідувальні служби, збройні сили, напіввійськові формування, співробітники в'язниці, інші)
.....
.....
- C. Чи було дозволено будь-яким особам, наприклад юристові, родичам або друзям, відвідувати жертву під час затримання? Якщо так, то через який термін після арешту?
.....
.....
- D. Опишіть методи застосовувалися катування
.....
.....
- E. Які каліцтва були завдані в результаті застосування катувань?
.....
.....
- F. Яка була передбачувана мета застосування катувань?
.....
.....
- G. Чи була жертва оглянута лікарем на будь-якому етапі застосування катувань або після цього? Якщо так, то коли? Чи проводився огляд тюремним або державним лікарем?
.....
.....
- H. Чи було надано відповідне медичне обслуговування у зв'язку з каліцтвами, завданими в результаті катувань?
.....
.....

- I. Чи проводилося медичне обстеження таким чином, щоб лікар мав можливість упевнитися в заподіянні каліцтв у результаті застосування катувань? Чи складався медичний протокол і видавалися довідки? Якщо так, то що було вказано в протоколі?

.....
.....

- J. Якщо жертва померла в ув'язненні, чи проводилися розтин або судова експертиза і які були їхні результати?

.....
.....

III. Заходи з надання засобів правового захисту

Чи домагалася жертва або його/її сім'я чи представники вжиття будь-яких заходів щодо забезпечення правового захисту (направлення скарг відповідним силам, до судових органів, політичних організацій і т. п.)? Якщо так, то які були результати?

IV. Інформація про автора цього повідомлення:

- A. Прізвище
- B. Ім'я
- C. Стосунок до жертви
- D. Представницька організація, якщо така є
- E. Повна нинішня адреса

Додаток IV

КОНФІДЕНЦІЙНО НАСИЛЬСТВО СТОСОВНО ЖІНОК СПОСІБ ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Джерело інформації: *Ім'я/назва та адреса особи/організації, що подають інформацію, будуть збережені в таємниці. Будь ласка, вкажіть також, чи можемо ми звернутися до Вас за додатковою інформацією і якщо так, то яким чином.*

Ім'я/назва особи/організації: _____

Адреса: _____

Факс/тел./електронна пошта: _____

ЖЕРТВА (ЖЕРТВИ): *Інформація про жертву (жертви), включаючи повне ім'я, вік, стать, місце проживання, професійну та/або іншу діяльність, пов'язану з передбачуваним порушенням, і будь-яка інша інформація, яка може виявитися корисною для ідентифікації цієї особи (наприклад, номер паспорта або посвідчення особи). Будь ласка, вкажіть, чи не заперечує жертва проти того, щоб дана справа була передана відповідному уряду.*

Ім'я:

Адреса:

Дата народження:

Громадянство:

Стать:

Рід занять:

Етнічне походження, віросповідання, соціальна категорія (якщо необхідно):

ІНЦИДЕНТ: *Включаючи дати, місце та шкода, яка була завдана або якій мається на увазі запобігти. Якщо Ваше повідомлення стосується закону або політики, а не конкретного випадку, коротко викладіть зміст цього закону або суть цієї політики та наслідки їх застосування для прав людини жінок. Включіть інформацію про осіб, які ймовірно вчинили це порушення: їх імена (якщо вони відомі), будь-який стосунок, який вони можуть мати до жертв та/або уряду, і роз'яснення причин того, чому Ви вважаєте їх винними в скоєнні цього порушення. Якщо ви подаєте інформацію про порушення, вчинені приватними особами або групами (а не державними посадовцями), включіть будь-яку інформацію, яка могла*

б свідчити про те, що уряд не виявив належної дбайливості для запобігання цим порушенням, проведення розслідування, покарання винних і забезпечення виплати компенсації. Включіть інформацію про заходи, вжиті жертвами або членами їх сімей для отримання засобів правового захисту, зокрема щодо їхніх скарг, спрямованих в органи поліції, іншим посадовим особам або незалежним національним правозахисним установам. Якщо скарги не направлялися, поясніть чому. Включіть інформацію про заходи, вжиті посадовими особами з розслідування передбачуваного порушення (або погрози порушення) і недопущення подібних дій у майбутньому. Якщо скарга подавалася, включіть інформацію про заходи, вжиті владою, стан розслідування на момент подання повідомлення та/або про те, чому результати розслідування є незадовільними.

Дата: Час: Місце/країна:

.....

Число суб'єктів нападу:

.....

Чи відома жертві особистість суб'єкта (суб'єктів) нападу?

.....

Ім'я (імена) суб'єкта (суб'єктів) нападу:

.....

Чи пов'язана жертва з суб'єктом (суб'єктами) нападу? Якщо так, то який характер зв'язку з цим?

.....

Описи суб'єкта (суб'єктів) нападу (включити будь-які характерні риси):

.....

Опис інциденту:

Чи вважає жертва, що вона була конкретно вибрана за ознакою своєї статі? Якщо так, то чому?

.....

Чи було повідомлено про інцидент відповідним державній владі? Якщо так, то якій владі і коли?

.....

Чи вжила влада будь-яких заходів після інциденту?

.....

Якщо так, то яка влада?

.....

Які заходи?

.....

Коли?

.....

Прохання доводити до відома Спеціального доповідача будь-яку інформацію, яка стане Вам відома після подання цього повідомлення. Наприклад, будь ласка, інформуйте Спеціального доповідача про те, чи була ситуація з порушенням Ваших прав людини вирішена задовільно і яке остаточне рішення було прийнято в ході розслідування чи судового розгляду і чи були зроблені заплановані дії або здійснені погрози.

**ПРОХАННЯ ПОВЕРНУТИ ЗА АДРЕСОЮ:
THE SPECIAL RAPPORTEUR ON VIOLENCE
AGAINST WOMEN OHCHR-UNOG,
1211 GENEVA 10, SWITZERLAND**

(Fax: 00 41 22 917 9006, e-mail: csaunders.hchr@unog.ch)

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights United Nations Office at Geneva 8-14, Avenue de la Paix 1211 Geneva 10, Switzerland

New York Office:

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

United Nations

New York, NY 10017

United States of America

Printed at United Nations, Geneva ISSN 1014-55

Запити надсилати на адресу:

Centre for Human Rights
United Nations Office at Geneva
8–14, Avenue de la Paix
1211 Geneva 10, Switzerland
tel: (41 22) 917 3968; fax: (41 22) 917 0099
e-mail: atikhonov.hchr@unog.ch

New York Office:
Centre for Human Rights
United Nations
New York, N.Y. 10017
USA

Інформаційне видання

БОРОТЬБА ПРОТИ КАТУВАНЬ: ДОКУМЕНТИ

**Виклад фактів № 4
(Rev. 1)**

Третє видання, стереотипне

Відповідальний за випуск і редактор
Є. Ю. Захаров

Комп'ютерна верстка
О. А. Мірошніченко

Підписано до друку 14.05.2019
Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура JournalSans
Умов. друк. арк. 3,25. Облік.-вид. арк. 3,12
Наклад 1000 прим. Зам. № ХС-04/19

ГО «ХАРКІВСЬКА ПРАВОЗАХИСНА ГРУПА»
61002, Харків, а/с 10430
<http://khp.org>
<http://library.khp.org>

Видання: ФОП Холтобін С. М.
61004, м. Харків, вул. Примакова буд. 18

ДЛЯ НОТАТОК